

אבל כאשר הפתחים בצד אחד אין חשד.

ומנא תימרא דחיישינן לחשד?

דתניא: אמר רבי שמעון: בשביל ארבעה דברים [טעמים] אמרה תורה להניח את הפאה, שבעל השדה מצווה בהפרשתה דוקא בסוף שדהו, בגמר הקצירה [דכתיב "לא תכלה", ומשמע בשעת כילוי, דהיינו גמר הקצירה] (41).

א. מפני גזל עניים.

ב. ומפני ביטול עניים.

ג. ומפני החשד.

ד. ומשום איסור "בל תכלה".

והשתא מפרשינן לכולהו טעמי:

מפני גזל עניים — כדי שלא יראה בעל הבית שעה פנויה שאין עניים באים ללקוט, ויאמר לקרובו עני: הרי זו פאה, וטול אותה לעצמך. אבל כשמניחה בסוף שדהו, כל העניים רואים אותה ובאים ללקוט.

כג-ב ומפני ביטול עניים — כדי שלא יהיו עניים שאינם יודעים מתי יקצור, יושבין ומשמרין שמא עכשיו מניח בעל הבית פאה (42).

ומפני החשד — כדי שלא יהיו עוברין ושבין סבורין שבעל הבית לא הניח פאה [ואינם יודעים שכבר הניחה מתחלה]. ואומרים: תבא מארה [קללה] לאדם שלא הניח פאה בשדהו.

ומשום איסור "לא תכלה" — שמשמעותו "שעת כילוי", והיינו בסוף השדה.

ופרכינן: וכי "לא תכלה" טעם בפני עצמו הוא? אטו כולחו הני טעמי לאו משום "בל תכלה", שהוא הכתוב המלמדנו דין פאה?

ומבארין: אמר רבא: האי טעמא אחרינא דאמרינן משום "לא תכלה", לאו היינו איסור "לא תכלה", אלא מפני הרמאין שעוברים על מה שאמרה תורה "לא תכלה", ואינם מניחים פאה בסוף השדה, ואומרים בתחילת השדה הנחונה.

ומדהכא בכרייתא חיישינן לחשד של עוברים ושבים שיהיו סבורים שלא הניח פאה, הוא הדין בחצר שיש לה ב' פתחים צריך להדליק בכל פתח, מפני החשד.

אמר רב יצחק בר רדיפה אמר רב הונא: נר [כלי חרס שמדליקים בו] שיש לה שני פיות, שני נקבים להכניס בה פתילות משני צידיה, ההדלקה בה עולה לב' בני אדם הרוצים

אינו מברך.

42. רש"י כתב שהטעם הוא שהעניים אינם יודעים מתי לבוא ולקצור אותה.

והרמב"ם כתב טעם (מתנות עניים ב, יב) כדי שידעו העניים את המקום שאליו הם יכולים לבוא ולקחת.

ובמקדש דוד (סב, ב) כתב שיש נפקא מינה במחלוקתם האם כשגומר את קצירו יכול להניח פאה במקום אחר.

41. החזון איש מבאר שהחויב ליתן פאה מתחיל כבר מזמן הקצירה, שהרי נאמר בפסוק ובקוצרכם, אלא שכאן מביאה הגמרא ד' סיבות מדוע לקיים בפועל את המצוה רק בסוף הקצירה.

להדר להדליק כל אחד נר לעצמו⁽⁴³⁾.

אמר רבא: מילא קערה שמן, וחקיפה, הניח בה מכל צדדיה פתילות. אם כפה עליה כלי, ועל ידי זה הפריד בין הפתילות — עולה ההדלקה בקערה זו לכמה בני אדם⁽⁴⁴⁾.

אבל אם לא כפה עליה כלי — עשאה כמין מדורה, שכל הלהבות מתחברות יחד.

ולא זו בלבד שלא עלתה לכמה בני אדם. אלא, ואפילו לאדם אחד אינה עולה ההדלקה בה, משום ש"מדורה" אינה דומה לנר.

אמר רבא: הא מילתא פשיטא לי: אדם שהוא עני ואין ידו משגת לקנות גם נר ביתו לשבת, וגם נר חנוכה — נר ביתו עדיף.

וטעמו של דבר: משום שלום ביתו. דאמרינן לקמן כה ב שתקנת נר של שבת היא משום "שלום בית", שבני ביתו מצטערים לשבת בחושך.

והא נמי פשיטא לי: אדם שאין ידו משגת

לקנות גם נר וביתו וגם יין לקידוש היום — נר ביתו עדיף, מפני שלום ביתו.

בעי רבא: נר חנוכה, וקידוש היום, ואין ידו משגת לקנות את שניהם — מהו? מי משניהם עדיף?

וצדדי הספק הם:

האם קידוש היום עדיף משום שהוא תדיר, קבוע.

או דלמא, נר חנוכה עדיף — משום פירסומי ניסא.

הדר פשיטא לספיקא:

נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא⁽⁴⁵⁾.

אמר רב הונא: אדם הרגיל, המהדר בהדלקת נר שבת וחנוכה — הויין ליה בנים תלמידי חכמים. משום שנאמר: "כי נר מצוה ותורה אור", מלמד שעל ידי נר מצוה — של שבת ושל חנוכה — בא אור תורה⁽⁴⁶⁾.

אחר בגלל סברא של פירסומי ניסא?

ותירץ שיש ב' דינים בתדיר, א' דין של קדימה לדבר אחר, וזה מדאורייתא, ב' דין של דחיה, שעדיף לקיים את מה שתדיר ולדחות ולא לעשות את שאינו תדיר, וזהו דין דרבנן. ונמצא שכאן שזו דחיה, התדיר הוא מדין דרבנן, ולכן רבנן העדיפו עליו את מעלת פירסומי ניסא.

ועוד תירץ שפירסומי ניסא הוא גם דין מדאורייתא, שהרי כתב רבינו יונה שמצות עשה היא לזכור חסדי ה' ולהתבונן בהם, שנאמר וזכרת את כל הדרך, והדלקת הנר נכללת במצוה זו, ולכן פירסומי ניסא עדיף מתדיר.

46. רש"י מפרש על נר שבת ונר חנוכה, אך ברבינו חננאל הגירסא היא הרגיל בנר חנוכה.

43. הב"ח מסביר שהחידוש בדבר הוא שאע"פ שבפנים אין הפתילות מובדלות זו מזו, כיון שפי הנר נחלק לשני מקומות, נחשב כשתי נרות.

44. הגר"ש סלנט חידש שיוצאים ידי חובתן רק אם הדליקו כולם את הנרות כאחד ממש, אבל אם הדליק אחד, לא יוכלו אחרים אחריו לצאת בהדלקה זו ידי חובה, כיון שהנר כבר דולק לפניו "ואשו משום חיציו", אם כן נמצא ששמן זה עומד להדלקה שהדליק הראשון, והשני לא הדליק יותר כלום כי זה כבר דולק ועומד.

45. העמק ברכה מקשה שהרי "תדיר" זה דין שנלמד מהתורה, והיאך יתכן להעדיף עליו דבר

נפק מינייהו רב שיזבי, שהיה חתנם, וחתנר-כבנו.

דביתהו, אשתו דרב יוסף, הות מאחרה ומדלקת לה, שהיתה מדלקת נר של שבת סמוך לזמן שקיעת החמה.

אמר לה רב יוסף: תניא, כתיב: "לא ימיש עמוד הענן יומם, ועמוד האש לילה". והאי קרא אייתר, דהא כתיב: "וה' הולך לפניהם יומם". ולמאי איצטריך לומר "לא ימיש עמוד הענן יומם"?

מלמד, שעמוד הענן משלים לעמוד האש, שעמוד האש היה בא קודם שישקע עמוד הענן. ועמוד האש משלים אורו לעמוד הענן, שהיה הענן בא לפני שישקע עמוד האש. ובא ללמדך דרך ארץ לערבי שבתות, שידליק הנר מבעוד יום. [עיי' מכילתא בשלח ופנ"י].

מתוך כך, סברא לאקדומה להדלקת הנר בעוד היום גדול.

אמר לה ההוא סבא [בשפ"א ציין לתוס' חולין ו א דיש מפרשים ד"סבא" הוא אליהו]: תנינא בבירייתא: ובלבד שלא יקדים את הדלקת נר שבת כשעוד היום גדול, משום שכאשר מקדים ההדלקה אינה ניכרת שהיא לכבוד שבת. ולא יאחר להדליק בסוף הזמן המותר⁽⁴⁷⁾.

הזהיר במצות מזוזה שמהדר בה — זוכה לדירה נאה.

הזהיר במצות ציצית שמהדר בה — זוכה לטלית נאה.

הזהיר במצות קידוש היום, שמהדר בה — זוכה וממלא גרבי [כדי' יין].

רב הונא הוה רגיל דהוה חליף ותני, היה רגיל לעבור תמיד, אפיתהה [על פתחו] דרבי אבין נגרא, שהיה חרש עצים.

חזא, דהוה רגיל בליל שבת בשרגי טובא [גירסת התוס': דהווי רגילי, הבעל והאשה בשרגא], בהידור ההדלקה בנרות רבים. ועיין מהרש"א.

אמר: תרי גברי רברבי נפקי מהכא. שבזכות ששניהם רגילים בהדלקת הנר יזכו לשני בנים תלמידי חכמים.

נפקי מנייהו רב אידי בר אבין, ורב חייא בר אבין.

רב חסדא הוה רגיל דהוה חליף ותני לעבור תמיד, אפתחא דבי נשא, על פתח בית אביו דרב שיזבי. [פירוש אחר: חמיו].

חזא, דהוה רגיל בשרגי טובא. אמר: גברא רבה, אדם גדול, נפק מהכא.

שבת כשמקדים את ההדלקה, והמאירי סובר שגר שבת הוא לעונג שבת בלבד, שיהיה אור בבית, ולכן אין חסרון בהדלקת נר שבת אפילו קודם הזמן, ודברי הגמרא נאמרו לגבי נר חנוכה שאין להקדים את הדלקתם.

47. רש"י מפרש שדברי הגמרא עוסקים בנר של שבת. אולם המאירי פירש שדברי הגמרא עוסקים בהדלקת נר חנוכה.

וביאר את מחלוקתם הקהילות יעקב, שלדעת רש"י חיוב נר שבת הוא משום עונג שבת וגם משום כבוד השבת, ולכן אין ניכר כבודה של

אלמה תנן [לקמן כד ב] אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, ולטעמך דאיסורו משום הטיה, מאי טעמא אסור?

ומשנינן: התם טעמא, גזירה שלא ידליקו ביום טוב, אטו שמא מתוך שידליקו בו ביום טוב, ידליקו בו אף בשבת.

רב חסדא אמר: לשמא יטה, לא חישינן.

אלא מאי טעמא אסור?

ומבארין: דהכא במתניתין, ביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן, ואין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב, כדילפינן לקמן כד ב מקראי.

ומקשינן: והא מדקתני סיפא [לקמן כד, ב] "אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב", מכלל, דרישא לאו ביום טוב עסקינן, ואם כן אי אפשר לומר דטעמא דמתניתין דאין מדליקין בשמן שריפה איירי ביום טוב.

אמר רבי חנינא מסורא: תנא דמתניתין לקמן "מה טעם" קאמר: מה טעם אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב — לפי שאין שורפים קדשים ביום טוב.

תניא כוותיה דרב חסדא שהטעם שאין כד-א מדליקין בשמן שריפה הוא משום שאין שורפין קדשים ביום טוב.

דתניא בברייתא: כל אלו השמנים שאמרו חכמים שאין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן ביום טוב. הוי' משמן שריפה, והטעם: לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב.

שנינו לעיל שקבעו את ימי חנוכה בהלל

אמר רבא: מאן דרחים [אוהב] רבנן, הרי בזכות זה שאוהבם כאב את בנו, הוא זוכה דהווי' ליה בנין רבנן.

מאן דרחיל מרבנן, שהוא ירא מהם. זוכה דהווי' ליה התנורתא [חתנים] רבנן.

מאן דמוקיר רבנן, זוכה, שהוא גופיה הוי צורבא מרבנן.

ואי האי גברא לאו בר הכי הוא שאינו רגיל לעסוק בתורה, זוכה דמשתמען מיליה שישמעו לדבריו כמו צורבא מרבנן.

שנינו במשנה: ולא בשמן שריפה.

והוינן בה: מאי הוא שמן שריפה?

ומבארין: אמר רבה: הוא שמן של תרומה שנטמאת.

ואמאי קרי לה שמן שריפה?

הואיל ואסור באכילה, ולשריפה הוא עומד.

והוינן בה: ובנר שבת — מאי טעמא לא ידליק אותו בשמן שריפה?

ומבארין: מתוך שמצוה עליו לבערו, כדי שלא יבואו בו ידי תקלה — שמא יאכלוהו — גזרו חכמים גזירה שלא להדליק בו נר שבת, כי שמא מתוך שירצה שיתכלה מהר, הוא יטה את הנר.

אמר ליה אבוי: אלא מעתה, שאיסור ההדלקה בשמן שריפה הוא משום שמא יטה — ביום טוב, שאין איסור הבערה, לישתרי להדליק בשמן שריפה.